

משיכת כספים שעולה על "סכום הצבירה המזערי" מקופה לקצבה

מאת: **מנחם כהן, עו"ד (רו"ח) כלכלן ומוסמך למינהל עסקים - יצחק אילוז, רו"ח**

ניתן למשוך כספים באופן חד פעמי מקופה לקצבה שאינה קרן ותיקה, בהתאם לסעיף 23(א)(1)(ב)(3) לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל), התשס"ה-2005 (להלן – **חוק הפיקוח על קופות הגמל**), אם התמלאו בעמית כל אלה:

א. הוא הגיע לגיל פרישת חובה כמשמעותו בחוק גיל פרישה, התשס"ד-2004 (להלן – **חוק גיל פרישה**). גיל פרישת חובה בהתאם לסעיף 4 לחוק גיל פרישה הוא 67 הן לגבר והן לאישה.

ב. סך הכספים בחשבוניתיו בקופת הגמל שממנה נמשכים הכספים ובקופות גמל לקצבה אחרות שאינן קרן ותיקה, אינו עולה על "סכום הצבירה המזערי" כמשמעותו בסעיף 23(ה) לחוק הפיקוח על קופות הגמל. בשנת 2018 סכום הצבירה המזערי הינו 93,748 ₪.

ג. לא משולמת לו קצבה מקופת גמל לקצבה שאינה קרן ותיקה, ואם משולמת לו קצבה כאמור – סך הקצבאות המשולמות לו מהקופה האמורה ומקופות גמל לקצבה אחרות בתוספת פנסיה תקציבית, עולה על "סכום הקצבה המזערי" כמשמעותו בסעיף 23(ה) לחוק הפיקוח על קופות הגמל. "סכום קצבה מזערי" בשנת 2018 הינו 4,512 ₪.

לפי חוזר מס הכנסה 2/13 בנושא תיקון 190 לפקודה¹ "משיכה של סכום צבירה מזערי תחשב כמשיכה כדין, ולעניין דיני המס יראו את סכום המשיכה כהיוון קצבה אם היחיד עומד בכל התנאים...". אם כן, הוא זכאי לפטור לפי סעיף 9א(ה) לפקודה².

המועד להיוון קצבה הוא בסמוך למועד לקבלת הקצבה, אולם אין מגבלה למשך אותו גם לאחר קבלת הקצבה ולא דווקא בגיל 67, דהיינו, אפשר גם במועד מאוחר יותר.

כללים לפעולה

1. המבחן של "סכום הצבירה המזערי" פועל באופן של "הכל או לא כלום", דהיינו די בשקל אחד מעל לסכום הצבירה המזערי כדי שמשיכת הסכום מהקופה לקצבה לא תתאפשר, או שתתאפשר בניכוי מס במקור בשיעור 35%, שאמור להיות מס סופי, לגבי כל סכום המשיכה.

לפיכך, על העמית לעקוב אחר הסכומים שבכל הקופות לקצבה שלו. כך, למשל, מי שקרוב לגיל פרישת חובה (גיל 67) ונצבר לו בקופה סכום של 90,000 ₪ והוא התכוון להפקיד 5,000 ₪ נוספים, רצוי שיימנע מלעשות כן, כי אחרת הסכום יגלוש מעבר לסכום הצבירה המזערי (שעומד בשנת 2018 על סך של 93,748 ₪) והוא לא יוכל למושכו באופן מיידי.

2. כיצד יתמודד עם הבעיה עמית שבקופות הגמל לקצבה נצבר לו סכום העולה בשקלים בודדים על סכום הצבירה המזערי לאור ההוראה המתירה משיכת הכספים שהיא בבחינת הוראה של "הכל או לא כלום"?

ניתן למשוך את עודף הכספים מעל לסכום הצבירה המזערי תוך חיוב במס של 35% לגבי הסכום העודף, באופן שלאחר המשיכה החלקית נותר בקופות לקצבה סכום הנמוך מסכום הצבירה המזערי אותו ניתן יהיה למשוך בפטור אם התקיימו כל התנאים לעיל.

¹ סעיף 5.2.2 לחוזר מס הכנסה 2/2013 מיום 27.5.13 בנושא: "תיקון 190 לפקודה - הוראות סעיף 9א למתן פטור על הקצבה המזכה", האתר המשפטי **מסטרקס**.

² כיצד הדבר מתיישב עם סעיף 23(א)(1) לחוק הפיקוח על קופות הגמל ולפיו זוהי משיכה שלא בדרך של היוון קצבה להבדיל מסעיף 23(א) שבה מדובר על משיכה אחרת בדרך של היוון קצבה?

דוגמא א': משיכת סכום החורג מסכום הקצבה המזערי

בקופות הגמל לקצבה נצבר סך של 100,000 ₪, כאשר סכום הצבירה המזערי הינו 93,748 ₪. ניתן למשוך סך של 6,252 ₪ תוך חיוב במס בשיעור 35%. את יתרת הסכום בסך 93,748 ₪ ניתן למשוך במועד מאוחר יותר כהיוון פטור ממס. המס שינוכה במקור הוא בסך 2,188 ₪ - $[6,252 \times 35\% = 2,188]$.

3. כיצד יש לנהוג במס שנוכה במקור, במיוחד כאשר החריגה גבוהה יותר?
נניח ששני בני הזוג אינם עובדים, או שהכנסותיהם נמוכות, מה שמאפשר להם למצות את נקודות הזיכוי להן הם זכאים. לבעל מגיעות 3.25 נקודות זיכוי (2.25 נקודות זיכוי עבורו ונקודה נוספת עבור בת זוגו). לאשתו מגיעות 3.75 נקודות זיכוי (2.75 נקודות זיכוי עבורה ונקודה נוספת עבור בן זוגה).

אמנם בפסק דין **בראל¹** נקבע שהניכוי במקור בשיעור 35% הינו מס סופי שאיננו בבחינת מס הכנסה אלא מעין קנס². איננו שותפים לגישה זו, ולדעתנו ניתן לקבל זיכוי ממס כנגד המס בשיעור 35%. אם אמנם כך הדבר, הרי מי שחורג אפילו בסכום גבוה מסכום הצבירה המזערי ומושך את כל החריגה צפוי לקבל זיכוי ממס בגובה נקודות הזיכוי ממס המגיעות לו, אם אין לו הכנסות אחרות מהן מיצה את נקודות הזיכוי.

¹ עמ"ה 1165/01 **בראל ישראל נ' פקיד שומה תל אביב יפו 2** (19.11.04), האתר המשפטי **מסטקס**.
² בפסק דין **בראל** נקבע שהמס המוטל בעת פדיון מוקדם של קופת גמל הינו מס יחיד החל על מלוא הפדיון ולא רק על הרווחים. כידוע, פוליסת ביטוח חיים בקופת גמל מורכבת ממרכיב ביטוחי (ריסק) וממרכיב חיסכון אשר אינו מותנה בקרות מקרה הביטוח. מרכיב הריסק יפדה עם קרות מקרה הביטוח ואילו את מרכיב החיסכון אמור המבוטח לפדות בתום התקופה הקבועה בתקנות מס הכנסה (כללים לאישור תלניהול קופות גמל), תשכ"ד-1964 (להלן - התקנות), בנוגע למשך תקופת החיסכון. שעה שהמבוטח פדה את מרכיב החיסכון קודם למועד כאמור, הרי שהוא מושך כספים בניגוד לתקנות ועל כן, בהתאם לסעיף 87 לפקודה ולסעיף 3 לתקנות מס הכנסה (כללים בדבר חיוב במס על תשלומים לקרן שלא אושרה ותשלומים שלא כדין), תשכ"ב-1962, מוטלת על המבוטח סנקציה המתבטאת בחיוב במס בשיעור של 35% על הכספים שנתקבלו.
במקרה דנן, לא היתה מחלוקת בין הצדדים, כי המערער פדה את היתרות הצבורות לזכותו קודם למועד הקבוע בתקנות. אולם, לטענת המערער יש למסותו רק על "הרווחים" שנצברו על הפקדונו ולא על כל סכום הפדיון שנתקבל (הכולל את הקרן), היות ואחרת ייווצר כפל מס.
בית המשפט קבע, כי המס מוטל על מלוא הפדיון וכי אימון עמדתו של המערער עלולה לפגוע בתכלית החקיקה של עידוד החיסכון. זאת, היות והטלת מס בשיעור של 35% רק על הרווחים שנצמחו מהפקדת הכספים בקופה מהווה תמריץ לפרעון מוקדם של כספי הגמל. כמו כן, היות ומדובר במס המוטל על מכלול כספי הפדיון, קבע בית המשפט, כי אין מקום לבחינה אם נצמחו למערער הפסדים בשל כך שסכום הפדיון נמוך מערכי ההפקדה המשותפים. עוד הוסיף בית המשפט, כי המס המוטל בעת פדיון מוקדם הינו מס יחיד אשר אינו נימנה עם המקורות המנויים בסעיפים 2 ו-3 לפקודה ולא בפרק ה' לפקודה הדן ברווחי הון. לפיכך, סכום הפדיון איננו בבחינת "הכנסה חייבת". כמו כן, הוסיף בית המשפט, כי אין בין מס זה לבין מס הכנסה דבר וכי רק בשל ההטבות הגלומות בהפקדות בקופות גמל והיות מנהל רשות המסים הגורם האחראי על מערכת הטבות זו, בחר המחוקק למקם מס זה בפקודת מס הכנסה. תמונה קביעתו של בית המשפט, כי אין המדובר ב"הכנסה חייבת" וכי אין בין המס, המוטל שעה שאין עומדים בכללים שנקבעו בתקנות, לבין מס הכנסה, דבר. תוצאותיה של קביעה זו הינן, בין השאר, שלא ניתן לזכות ביכוי ממס כנגד המס המוטל על הפדיון, היות וזיכוי ממס ניתן רק על מס הכנסה.
לדעתנו שגה בית המשפט מהסיבות הבאות:
א. סעיף 2(10) לפקודה יכול להוות מקור הכנסה לפדיון מוקדם היות והוא חל לגבי כל השתכרות מכל מקור אחר שאינו נכלל בסעיפים 2(1)-(9) לפקודה ולא ניתן עליו פטור בפקודה או בכל דין אחר. לפיכך, ניתן לכלול פדיון מוקדם בגדר "הכנסה חייבת". ניתן גם לשייך הכנסה זו למקורות לפי סעיפים 2(5) ו-7 לפקודה.
ב. אם נשווה את לשון סעיף 3 לתקנות מס הכנסה (כללים בדבר חיוב במס על תשלומים לקרן שלא אושרה ותשלומים שלא כדין), תשכ"ב-1962, להוראות חוק אחרות בהן המחוקק שלל את הזכות לקיזוז ו/או ניכוי ו/או זיכוי באופן גורף, נראה כי במקרה דנן לשון הסעיף אינה חוסמת את הזכות לתבוע ניכויים וזיכויים ממס ו/או לקיזוז הפסדים מהכנסה זו.
בסעיף 3 הנ"ל נאמר:
"חבר בקופת גמל ששולמו לו כספים על ידי הקופה חייב במס על אותם כספים -"
(1)..... בשיעור של 35% גם אם הוא פטור ממס או ששיעור המס שהוא חייב בו נמוך מ-35%".
לעומת זאת, סעיף 3(1) לפקודה העוסק בשיעור מס סופי החל על ריבית רעיונית בגין הלוואה שניתנה, מדגיש את סופיות המס, כדלקמן:
"(1) אדם שנתן הלוואה..... ללא ריבית או בריבית נמוכה..... ידא חייב בשיעור מס של 40% מהפרש הריבית, ללא זכות לפטור, לניכוי או לקיזוז כלשהם בשל המס;....".
גם סעיף 122 לפקודה העוסק בשיעור מס סופי לגבי השכרה למגורים מכביד ומקפיד עם סופיות המס, כדלקמן:
(ג) על אף האמור בכל דין, ייחד שבחר לשלם מס כאמור בסעיף קטן (א), לא ידא זכאי לזכות פחת או הפחתה אחרת בשל הדירה, או הוצאות שהוצאו בייצור ההכנסה מדמי השכירות ולא ידא זכאי לקיזוז, לזיכוי או לפטור מההכנסה מדמי שכירות או מהמס החל עליה;...."
מהשוואת לשון הסעיפים הנ"ל נראה, כי המחוקק דאג לפרט את ההגבלות בכל מקרה ומקרה. במקרה של משיכת כספים מקופת גמל ההגבלה היחידה היא קביעת שיעור מס סופי של 35% לעמית שמושך כספים בטרם עת מבלי להתחשב בפטורים ובשיעורים נמוכים יותר. לכן, נראה, כי ניתן יהיה לנצל זיכויים ממס.

דוגמא ב': מיצוי סכום נקודות הזיכוי כאשר קיימת חריגה גבוהה מעל לסכום הצבירה המזערי

לעמית שהגיע לגיל 67 סכום שנצבר בקופות לקצבה בסך 150,000 ₪. אין לו הכנסות אחרות וגם לאשתו אין. ערך נקודת זיכוי בשנת המס 2,616 ₪. הוא מתכוון למשוך את כל הכספים בשני שלבים: בשלב א' ימשוך סכום של 60,000 ₪. בשלב שני ימשוך סכום של 90,000 ₪.

נדרש: מה יהיו תוצאות המס?

תשובה

הוא יחוייב במס בשיעור 35% לגבי משיכת סכום של 60,000 ₪ כמשיכה שלא כדין. סכום המס 21,000 ₪ $[60,000 \times 35\% = 21,000]$. אם תתקבל עמדתנו בניגוד לגישת בית המשפט בעניין **בראל** הוא יקבל זיכוי לפי ערך 3.25 נקודות זיכוי כנגד המס ובסך 8,502 ₪ $[2,616 \times 3.25 = 8,502]$. בסך הכל המס המגיע ממנו יהיה 12,498 ₪ $[21,000 - 8,502 = 12,498]$.

את יתרת הכספים בסך 90,000 ₪ יהיה זכאי למשוך כמו בהיוון פטור ממס.

מגבלות התכנון

1. יהיה מי שיעדיף לקבל את הכסף בצורה קצבה ולא בצורת הון, אף שסכום הקצבה יהיה זעום. סכום קצבה בגובה כה נמוך (הנובע מסכום שנצבר העולה במעט על 93,748 ₪) יהיה פטור ממס בהתאם לסעיף 9א(ב) לפקודה. ראו מ' כהן-י' אילוז "תכנוני מס" עמ' 5477 רשימה המשווה בין קבלת קצבה לבין משיכת הון קצבאות ("קצבה פטורה, הון פטור או מענק פרישה פטור?").
2. לפי גישת בית המשפט בעניין **בראל** עלות משיכת הכספים היא סופית ללא קבלת זיכוי. לפי גישה זו רק אם סכום החריגה נמוך עלות תשלום המס נמוכה ועשויה להיות אטרקטיבית לעמית.
3. פקיד שומה יכול להערים קשיים בטענות שונות: הוא יכול לטעון שניתן למשוך רק פעם אחת ולא פעמיים בשל האמור בסעיף 23א(1)(ב) "בסכום חד-פעמי שלא בדרך של הון קצבה". כמו כן, הוא יכול לטעון לעסקה מלאכותית שכל מטרתה להפחית את המס.